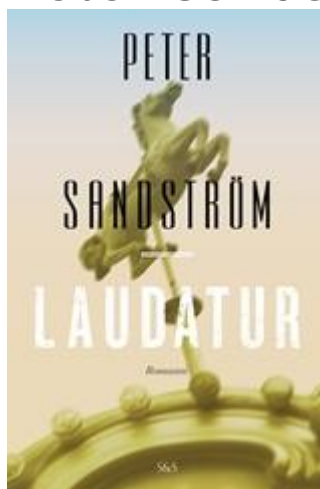

Peter Sandström: Laudatur

Haikeaa ja hienovaraista tajunnanvirtaa RIITTA

VAISMAA (31.8.2016)

Vaikka saakin olla tarkkana, että pysyy Peter Sandströmin monipolvisen tajunnanvirran mukana, *Laudaturin* lukeminen tekee hyvää. Harvoin sattuu nykykirjallisuudessa kohdalle näin rauhallista ja samalla täyteläistä proosaa. *Laudaturissa* kertautuvat Sandströmin edellisen ja erinomaisen onnistuneen *Valkean kuulaan*(2014) tyyli ja rytmi. Sandström kehittää päähenkilönsä tajunnanvirrassa pieniä kertomuksia, joiden avulla kuvataan mm. tämän isän elämäntarina. Tuloksena on tiheä kudelma tarinoita, isoja ja pieniä asioita, joissa on usein yhteisenä nimittäjänä sattuma.

Laudaturissa on useita aikatasoja. Teoksen minäkertoja, kirjailija S., liikkuu kevyesti tasolta toiselle. Nykyhetki on vuosi 2014, mistä käsin kirjailijaminä palaa vuoteen 1988. Molemmista positioista liikutaan myös muihin aikoihin. Sandström – tai S. – kirjoittaa vuosiluvut kirjaimin. Varmaan tarkoitus lienee korostaa aikojen merkitystä, tai sitten merkintätapa on osa S:n absurdin tajua. Sandströmin minäkertoja katsoo kaikkea vähän sivusta, ulkopuolelta. Huumorin ydin on siinä, miten vino katse kohdistuu kertojaan itseensä. Huumori saa tragikoomisia piirteitä.

Vuonna 1988 kertoja on juuri palannut siviilipalveluksensa päätettyään vanhempiansa luo Keski-Pohjanmaalle. Hän pitää vanhempiaan jo vanhoina. Nykyajassa S. on viisissäkymmenissä, saman ikäinen kuin vanhemmat tuolloin, ja samanikäinen vaimo on raskaana.

Laudaturin keskeinen teema on vanhempien ja lasten suhde, jota Sandström kuvaa kahdessa sukupolvessa, S:n suhteena omiin vanhempiinsa ja toisaalta omiin lapsiinsa. Keskeistä on myös puolisoiden suhde toisiinsa, S:n vanhempien välit sekä S:n ja vaimo Seepran suhde. Nuorena omaa itsenäistä elämänsä aloittavana S. osaa ensi kertaa nähdä vanhempansa erillisinä ihmisinä omine vahvuuksineen ja heikkouksineen. Omien lastensa ajatuksista S. ei mene

takuuseen, heitä kun hän näkee helpommin kadulla ees taas Turku seilatessaan kuin kotona konsanaan.

Rakkaus kuuluu ehdottomasti ja tärkeänä näihin ihmissuhteisiin, vaikka siitä ei isoin kirjaimin kirjoitetakaan. Rakkaus pysyy vaikka onkin välillä koetteilla. 18-vuotias tajuaa, että hänen isällään on ehkä toinen nainen, haaveissa vähintään. 50-vuotiaan vaimo viihtyy kotia paremmin milloin Mäkisellä ja milloin muiden naisystävien luona ja poikkeaa kotona pääosin tuomassa pyykit. Kirjailijan tärkeä työ onkin säännöllinen pyykinpesu, joka pitää kiinni perusasioissa. Muutkin arkiset kotiaskaret häneltä sujuvat: aamupuuroa on perheelle aina tarjolla.

Sandström rakentaa taitavasti ajankuvaa. 1980-luku on helppo tunnistaa:

"Voi olla hyvä muistaa, että tämä tapahtui aikana, jolloin miltei kaiken oletettiin jatkuvan entiseen malliin. Valtioita ja kaupunkeja johtivat vanhat miehet; oli itä ja länsi, eivätkä ne koskaan yhtyisi, tämä ajatus antoi turvaa, koska oli helppo tietää mitä mieltä piti olla, ja oli helppo protestoida nuorekkaasti milloin mitäkin vastaan, koska tiesi, etteivät mielenosoitukset olleet muuta kuin hetkellistä hupia, suunnilleen yhtä vaaratonta kuin paintball tai lautapelien pelaaminen kännissä, ne eivät heilauttaneet elämämme perustaa suuntaan eivätkä toiseen; jos hävisi, sai uuden mahdollisuuden ja sen jälkeen taas uuden, ja isä oli sotinut neljäkymmentäluvulla, ja tietoisuus sodasta jossa hän oli taistellut sekä hiljaisuus, johon kaikki siihen liittyvä oli haudattu, olivat luoneet perustan idän ja lännen väliselle rajalle, eikä meidän rajan tällä puolella elävien tarvinnut murehtia oikeastaan mistään, meillä oli cd-levyjä ja digitaalisia rannekelloja ja satelliittitelevisiokanavia, meillä oli pitkä takatukka ja me saimme käyttää korvakoruja ja meikkejä ja ehkäisyä riippumatta siitä olimmeko miehiä vai naisia."

Nuori S. miettii useasti isän sota. Sivaria kiinnostaa sota, tappaminen, ampuminen. Sodanjälkeinen hiljaisuus leimaa jo aiempiakin vuosikymmeniä aina 1950-luvulta lähtien. Lopulta S. rohkaistuu kysymään isältä tappamisesta. Poikaa valistetaan sodan arjesta kerran ja vain kerran. Isän on tarkoitus kuitenkin opettaa sivaripoika ampumaan. Sekin jää, kun miehille tulee muita kiireitä. Lopulta maaliksi hankittu possu saa hautautua pohjalaiseen luontoon ilman ainuttakaan luotia ja revolverikin näyttää hukkuneen isän ja pojan matkalla.

Isä on paljon muutakin kuin sotaveteraani. Hänen elämäntehtävänsä on puutarhojen suunnitteleminen, ja omenapuut ovat varsinainen intohimo. Puutarhat ja niiden elonkierto vertautuvat koko elämään. Poika ihmettelee, kun isä ei liiemmin murehdi, vaikka kerran hienosti suunnitellut puutarhat on päästetty rapistumaan tai suunnitelmien toteutus on jäänyt puolitiehen. Isä

katsoo, että hän on työnsä tehnyt, ja se riittää. Silti pojasta tuntuu, että puutarhat ovat olleet isälle tärkeämmät kuin perhe-elämä. Sekin kuulostaa hyvin suomalaiselta.

Taitava ja taiten rajattu murteen käyttö rytmittää onnistuneesti *Laudaturin* kerrontaa. Murre paikallistaa hienosti lähtökohdaksi Keski-Pohjanmaan ja lisää niin henkilöiden kuin koko teoksen persoonallisuutta. Tässä suomennos toimii mainiosti, ei tule edes mieleen, että alkuteos ei ole suomeksi kirjoitettu. Alkulehdillä kiitetään reilusti murreasiantuntijaa. Vaikka Sandströmin tekstistä puuttuu pääosin pohjalainen uho, *Laudaturissa* hän asettuu pohjalaiskirjailijoiden joukkoon. Kun raavaat miehet istuvat kierros toisensa perään natisevassa ja juuri ja juuri pyörivässä karusellissa ja kun isän toisen naisen miestä hilataan konevoimin lipputankoon, ei voi välttää muistumia Antti Tuurin *Pohjanmaahan*. Isän mahdollinen rakkaus Ragnheidur puolestaan kuuluu niihin Tuurin nimeämiin vanhoihin naisiin, joissa asuu viisaus. Suomenruotsalaisista samaan kirjailijoiden heimoon kuuluu ainakin Lars Sund. Kaiken hyvin konkreettisen tapahtumien rinnalla kulkee juonne, joka vie poikaa kohti tulevaa ammattiaan. Isää ja äitiä vähän huvittaa, kun poika näkee runollisuutta joka heinäkorossa. Ennen päätoimista kirjailijuutta S. toimittaa yliopiston lehteä hyvin omaperäisellä otteella, kirjailijan vapauksin. Päätoimittaja, erikoislaatuinen professori Tulijärv, antaa pojan touhuta. Nykyajassa Tulijärv on jo vanha. S:n on helpompi samastua vanhoihin, ensin vanhempiansa. Sittemmin hän tuntee tulevansa yhdessä Tulijärven kanssa nykyajan huijaamaksi.

— Kun nyt muistelin tuota runoa ja kaikkia muita yliopiston vanhan keskustietokoneen mukana kadonneita tuotoksiani, minusta tuntuu kuin olisin pystynyt aavistamaan viimeiset rippeet uskosta maailmaan joka oli muuttumassa paremmaksi, aikaan jota leimasivat oikeudenmukaisuus, solidaarisuus ja lämpö, ihmiskunnan kehitys, yksinkertaisesti sen vuoksi että meillä tässä yhteiskunnaksi kutsutussa järjestelmässä oli varaa sentyyppiseen ihmisten väliseen ilmaisuun, ja olin tietysti äärimmäisen tietoinen ajatusteni pateettisuudesta jo silloin kun seisoin sen talon ulkopuolella, jonka vaha pomoni oli ilmoittanut osoitteekseen. Mutta minun oli silti pakko hyväksyä se että minulla, samoin kuin monilla muillakin, oli tavallaan oikeus tuntea oloni huijatuksi katsoessani maailmaa, jota purettiin pala palalta ja joki oli muuttumassa joksikin huomattavasti vaikeammin määriteltäväksi, järjestelmäksi jossa kaiken tuli olla mitattavissa ja luokiteltavissa "hyväksi" tai "ei-hyväksi", "tarpeelliseksi" tai "ei-tarpeelliseksi", järjestelmäksi joka oli luotu vain sen takia että jotkut voisivat kahmia itselleen kaiken ja toiset joutuisivat pärjäämään paljon vähemmällä: vähemmällä tiedolla, vähemmällä ilolla, vähemmällä lämmöllä. Oli muodostunut itsetarkoitukseksi olla auttamatta niitä, jotka

tarvitsivat apua. Vanhaa maailmaa ei enää ollut. Todennäköisesti sen tuho oli alkanut jo vuonna tuhatyhdeksänsataakahdeksankymmentäkahdeksan, kaikki merkit olivat koko ajan nähtävillä.”

Sandström kuitenkin myöntää painokkaasti: totuuksia on monia.

Laudatur on pojan ja isän kirja. Siitä ei sovi Sandströmiä moittia. Vähillä sivuilla tosin kyllä äidistäkin piirtyy kokonainen vahvan naisen kuva. Seepran roolina taas on tärkeän läsnäolon vaihteleva intensiteetti.

Sandströmin romaanin nimi jää askarruttamaan. Eräs blogisti arveli sen merkitsevän, että elämä on jatkuvaa suorittamista ja sen arviointia. Epäilen nimeen sisältyvän kirjailija S:n itseironiaa. Kirjailijan toive tavallisesta elämästä kun ei ole kohtuuton, silti se tuntuu karkaavan käsistä.

”Hartain toiveeni oli, että kaikki voisi olla niin kuin ennenkin, että Seepra ja lapset ja minä voisimme juoda teetä ruokapöydän ääressä ja jutella hiljaiseen hiljaisista asioista, ja että me sen jälkeen katsoisimme telkkaria ja että Seepra nukahtaisi kuten yleensäkin, ja että minä juuri silloin, nähdessäni hänen nukkuvan sohvalla jonkin jonninjoutavan elokuvan pyöriessä televisiossa, tuntisin tuttua lämpöä; etten haluaisi olla missään muualla, ja toivoisin, ettei hänkään haluaisi.”

Peter Sandström: *Laudatur* (Laudatur). Suom. Outi Menna. S&S. 228 s.
Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko